

Euroopa Vabaõhumuuseumide Liidu 27. konverents

Lillehammer ja Oslo, Norra, 23.–26. august 2015

Korraldajad: Euroopa Vabaõhumuuseumide Liit (AEOM), Maihaugen, Norsk Folkemuseum

Maret Tamjärv

SA Eesti Vabaõhumuuseum

Konverentsi sisuline kokkuvõte

Osalesin 23.–26. augustil 2015 Euroopa Vabaõhumuuseumide Liidu 27. konverentsil, mis toimus Norra suurimates vabaõhumuuseumides Maihaugenis (Lillehammer) ja Norsk Folkemuseumis (Oslo). ICOM filiaalorganisatsioonina tegutsev Euroopa Vabaõhumuuseumide Liit (AEOM) ühendab vabaõhumuuseumide juhtivtöötajaid ja erinevate alade spetsialiste. Üle kahe aasta toimuvad konverentsid on olulised foorumid, kus diskuteeritakse vabaõhumuuseumide üldisemate arengusuundade ja põhimõtete üle, vahendatakse uusi ideid, jagatakse kogemusi, luuakse kontakte ja koostöövõrgustikke jms. Seekordsel konverentsil oli 110 osalejat 24 maalt, lisaks Euroopale ka Ameerika Ühendriikidest, Kanadast, Austraaliast ja Jaapanist. Konverentsi teemaks oli vabaõhumuuseumide osa tänapäeva tingimustes, nende roll lähiajaloo ja kaasaja kajastajatena. Konverentsi peakõnelejaks oli Oslo ülikooli kultuuriantropoloogia professor Thomas Hylland Eriksen, toimusid teemakohased arutelud väiksemates töögruppides, esitlused erinevate muuseumide uuematest projektidest ja arendustest.

Vabaõhumuuseumide idee on pärit Skandinaaviamaadest. 1891 loodud Skansen innustas sarnaste muuseumide loomist teisteski Põhjamaades ning on jäänud eeskujuks siiani; mujal Euroopas levis vabaõhumuuseumide idee laiemalt alates 1920.–1930. aastatest. Romantismi ideedest võrsunud vabaõhumuuseumid on mänginud olulist rolli rahvusliku identiteedi kujundajaina. Pikka aega on nad pakkunud mõnevõrra idealiseeritud pilti esivanemate, enamasti talupoegade, elust. Ajapikku on neist paljudesse lisandunud ka linnaelu tutvustavad osad. Alates 1960. aastatest on rajatud tööliskultuurile pühendatud vabaõhukeskusi. Praeguseks on eri rõhuasetuste ja teemapüstitustega vabaõhumuuseumide üldpilt kujunenud üsna vaheldusrikkaks.

Tänapäeval on vabaõhumuuseumidele tekkinud täiesti uued ootused ja ülesanded, tihedas konkurentsis on vaja tegevusvaldkondi laiendada. Püsinud on vajadus minevikul põhinevate lugude järele, sest kaasaegse kiire elutempo, pidevate katkestuste ja risustatud infovälja tõttu vajab inimene vabaõhumuuseumi kui kohta, kus kogeda omaaegset aeglast elukulgu koos selle helide, lõhnade ja värvidega (NB! aeglus kui väärtus!); kohta, kus sellekohaseid teadmisi juurde õppida ja kus mitmesugustes tegevustes ise osaleda. Samas tahab tänapäeva inimene muuseumis näha ka midagi otseselt äratuntavat, ise kogetut, miskit, mis looks seoseid tema enda eluga. Viimastel aastatel ongi vabaõhumuuseumide fookus nihkunud kaugemast minevikust tänapäevale üha lähemale, järjest enam tegeletakse päevakajaliste küsimustega, lähimineviku ja kaasaja dokumenteerimisega ning vastavate ekspositsioonide loomisega. Kuid kas vabaõhumuuseumide töötajad on uuteks väljakutseteks valmis? Küsimusi on palju: Milline minevik vajab säilitamist? Kuidas teha valikuid? Kas kõik vana on automaatselt väärtuslik? Mida lugeda vanaks? Kuidas defineerida minevikku – on see

19. sajand, 1970ndad või juba ka mullune aasta? Näiteks Den Gamle By's, Taani linnaelu kujutavas vabaõhumuuseumis Århusis ollakse rajamas 2014. aasta tänavat, mis jääb pikaks ajaks kõnetama suurt osa ühiskonnast noortest eakateni.

Konverentsil rõhutati vajadust tuua vabaõhumuuseumidesse probleemsemaid käsitusi, teravamaid teemasid. Sageli kiputakse minevikku üle romantiseerima ning endisaeg konserveeritakse kenasse steriilsesse „ajaloopurki“. Samas oli minevikulgi tumedam pool, esines kuritegevust, perversivõim, hirve, tagakiusamisi, tehti vigu ja halbu otsuseid – just nii nagu praegugi. Kui neid teemasid esitatakse läbi tavainimese vaatevinkli, saab „kuiv“ ajalugu mõistetavamaks. Vabaõhumuuseumid on hakanud oma ekspositsioonides näitama lugusid arengutest ja muutustest, käsitlema senised tabuteemasid.

21. sajandiks on maailm palju muutunud, seniste rahvusriikide asemel näeme paljurahvuselisi ühiskondi. Sestap on vabaõhumuuseumidesse enesestmõistetavalt jõudnud ka multikulturalismi ja immigratsiooni puudutavad teemad – muuseumides tahavad ennast ära tunda ka paljudes Euroopa maades üha enam tooni andvad immigrandid ja vähemused, kelle väärtused ja mälestused on sootuks teistsugused. Sisserändajate elu käsitletakse õige mitmes Euroopa vabaõhumuuseumis, küllap jõuab neisse ka praegune kuum pagulasküsimus. Oluline on see, et siingi on võtmeküsimuseks inimene, pigem otsitakse inimlikult pinnalt võrsuvaid ühisjooni kui erinevusi. See on oluline vastastikuse mõistmise loomisel. Üht tuntud Eesti filmi parafraaseerides – meie esivanemad/vähemused/sisserändajad on „ikkagi inimesed“. Või eelkõige inimesed...

Konverentsi oluliseks osaks oli Lillehammeris asuva Maihaugeni ning Oslo Norsk Folkemuseumi külastamine. Need on ühed vanimad vabaõhumuuseumid Põhjamaades, millel on aukartustäratavad vanade, koguni keskaega ulatuvate hoonete kogud. Ent veelgi tähtsam on see, et need muuseumid on esirinnas ka 20. sajandi ajaloo dokumenteerimisel ja kogumisel, millega on praeguseks tegeldud juba pea 30 aastat. Palju uuenduslikku on seal ellu viidud hoonete ületoomise-restaureerimise vallas. Mõlemas muuseumis võis näha vaimustavaid 20. sajandi eri kümnendite elu käsitlevaid väljapanekuid (korterimajad ja toimiv sõjajärgne talu Oslos, kaasaegne elamurajoon Maihaugenis jm), põnevaid näitusi ning häid kujunduslikke ja tehnilisi lahendusi. Eesti Vabaõhumuuseumi tulevikuplaane silmas pidades oli sealt mõndagi kõrva taha panna ja õppida. Olgugi et kõike kogetut pole võimalik kodumail ellu viia, mõjub oma valdkonna parimate muuseumide külastamine alati inspireerivalt, innustab leidma uusi lahendusi nii ajutiste kui püsinäituste loomiseks, annab häid ideid ja julgustab oma töös edasi püüdma.

Suur tänu ICOM Eesti Rahvuskomiteele toetuse eest, mis võimaldas osa saada valdkonna tippsündmusest ning ergutavast teadmiste-kogemuste vahetusest heade kolleegidega!